

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Huttkay Lipót*
Cím: *Török világ Budán*

Forrás: *Pesti Napló*

Bn

(Hely)

1926. 8. 22

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(O

Osztályozás

Tárgy

9.439

Hely

Idő

"1526"

Személy

Székesfővárosi háziyomda 1923

Mohács — 1526—1926

I.

Török világ Budán

1526 szeptember 11-től 21-ig

Irtá: dr. Huttkay Lipót

I.

A mohácsi csatater vitéz halottai képében Magyarország feküdt a sírban.

Másnap, augusztus 30-án éppen éjfél kora kaptak Budán, mikor olys szolgálóféle szinte félőrülten, lélekszakadva érkezik a várba. Izgalmas zavarában, mint az egykorú Szerémi György, II. Lajos udvari káplánja beszéli, az ajtó nyitját is alig leli. Mária királyné éppen Thurzó Elek kincstartóval beszélget, ahogy az első végzetes hírt kapja... A mindig vidám Thurzó némán, lecsüggesztett fővel, sebes irammal vágat ki paripáján a várkapun és a virrasztó István pohárnok rivallja szerte: »*Keljetek fel... A törökök mind egy lábíg levették a magyarokat... Jönnék.*«

Elsőnek a királyné menekül Budáról Pozsonyba. Még azon éjjel lóháton jön ki a logodi kapun (utóbb fejevári kapu; Logod pedig egyik külvárosa volt Budának). Szobaleányai kezében egy-egy égő faklya. Ötven lovas kíséri. Vele vannak: *Burgio* pápai nuncius, *Szalaházy* veszprémi püspök, *Thurzó*, a tárnok-

mester és *Bornemisza*, a varnag. Tömerdek a poggyászuk. Háromszáz legény csomagolt s már reggel 6 óra is volt, ahogy ezek is útnak eredhettek. Példájokat a futásban követi csaknem az egész német lakosság. A magyarság egyelőre még marad, hisz otthonos, elszigetelt nyelvű nép; aztán meg Szapolyai János erdélyi vajda közelgő segélyében is bíztak. Azt ugyan várhatták most...

*

Szolimán szultán a mohácsi csata estéjén még nem tudta, hogy győzött. Cselt sejt... Egész éjjel harcra virrasznak. Csak augusztus 30-án tárul elé diadalmának teljessége... Otónapra, szeptember 3-án indul seregével Budára. Útjukat égedelem, öldöklés, zsákmányolás, rabszíjra-fűzés jelölik.

Most már a magyar budai polgárok is menekülnek, de előbb gondosan elrejtik kiváltság-leveliket, így IV. Béle függő aranypecsétes okmányait is 1244-ből; Alamizsnás szent János tetemeit hajón szállítják Pozsonyba. A főváros kiürül, csak a legszegényebb néposztály és a zsidók maradnak. A város kulcsait Földvárre viszik Szulejmán elébe.

A padisah pedig hadaival 1526, szeptember 11-én terem Kelenföldön. Pompával vonul be Budára és a királyi palotába száll meg. Szeptember 21-ig élvezi itt a diadal gyönyöreit. Ez a tíz nap keserves izelítője a későbbi, 1541-ben kezdődő másfél százados török hódoltságának. A magyar egykorú s más történetírók csak futólag érintik a győző budai napjait. Annál részletesebben és színes képekben számolnak be róluk a török XVI. századbéli történészek. Ezek jeleseinek műveit kitűnő magyar fordításban bírjuk *Thury Józseftől*.

*

Ferdi szerint a Budán maradottak kegyelemért esdve járultak a szultán elé, »a föld porába dörzsölve arcukat«. Mintegy kétezerre teszi a zsidó családok számát, bizonyára keleties nagyítással; valamennyi férfi halotti lepelt akasztva nyakába, várták — a nagy urat... Irgalmat is nyerne, de mindnyájukat iszlám országába küldik telepesnek.

Fölötte érdekesen festi Budát *Kemál pasazáde: Mohács—Náme* című iratában. Íme: »A híres főváros Budin néven ismeretes s a most legyőzött gonosz és hitetlen királynak, meg a szerencsétlen magyarok ördögtermesztő szultánjai közül több átkozottnak menedék és tartózkodási helyül szolgált. Igen nagy és régi város. Falai erősségben és szilárdságban Iszkender bástyájához hasonlítanak. Várfokai szembenéznek a csillagokkal; tornyai a kék égbolttal nyúlnak fel. A Duna vize, mely az Amu-folyamot is megszegyenítene, ha összecsapna vele s mely az ég hajóját is elragadná, ha rátennék a csillagok táborával, közepén folyván keresztül, a város ennek két partján épült fel. Egész területével s lerombolatlan kastélyai-
val a világ csodái közé tartozik. Falai közé el-
lenség még nem tette be a lábát s nem ejtette hatalmába. E rózsáligetbe még az akindsik (mortalócok) sem törtek be soha rózsaszédésért.«

Dszelzáde Musztafa, a legnagyobb szultánnak legnagyobb történetírója, kinek munkája annyiban fontos reánk, magyarokra nézve, különösen, mert elsőül sorolja fel és ismerteti a törökeredetű néptörzseket s ezek

során: *a magyarokat, besenyőket, kazárokat, úzokat stb. megerősíti, sőt fokozza Kemálpaszáde előadását.* Lássuk: »a Tuna partján fekvő Budun városa, mely terjedelmes falával, szilárd építésével, égigérő tornyaival s a Fias-tyúkig felnyúló bástyaival rendkívül erős vár s vele szemben a *Peste* néven ismeretes régi és nagy város fekszik, a gonosz gyaurok büszksége volt... Budun városának egyik részén, mely rendkívül magas, van a király palotája, mely édig ér. Ugyanitt közelben van egy templom, bálványokkal megtömve, falai pedig a gyaurok képeivel díszítve. Aranyos festmények, a magyar szultánok másai díszítik csodás elrendezéssel. Vannak Budunban még különféle paloták elefántcsontból és ébenfából való művekkel ékesítve olyannyira, hogy szépségük — teljes. Fejedelmi ternek és tanács-szobák bőséggel kínálóznak.

*

Természetes, hogy Szolimánnak első útja Mátyás királyunk otthonába vezet, mely a Jagellók lerongyolta állapotában is még mindig tündérvárnak tetszik a berontó Keletnek oly műértői előtt, mint *Szulejmán*, kit történetírója dicsőítői rengetegéből kivillanólag nevez *»Jézus arcú«*-nak (Krisztust ugyanis a mohamedánok is prófétaképpen tisztelik); majd Tomori Pálunk ellenfele, Ibrahim nagyvezér előtt, kit forrásunk, talán görög származására való tekintettel, meglepően: *»Aristotelesi bölcseségű«*-nek minősít.

*Dszelzáde írja: »A padisah ő felsége meglátogatta a királyi palotát, helyesen: ott szállt meg. A küszöbön két dolog vonja rögtönben figyelmét magára. Egyik a bejáratnál ásitózó, óriási két törökeredetű ágyú; emlékjelei Hunyady János kereszténységmentő nándorfehérvári diadalának 1456-ból. Nosza eltávolítani elégtételese örömmel. Hajón szállítják az elnémult szörnyetegeket Belgrádba, majd innen Konstantinápolyba. »De azonnal,« szolt a szultán parancsa. Most meglepődve szemléli lelkesedő kísérteivel együtt három műretek szobrát, egységek szerint tiszta rézből, esetleg bronzból öntvék. Ezek a várak előtt: *Herkules, Diana és Apolló* alakjai. Mindannyi iraui Jakab mester műve Mátyásunk megbízásából. *Pecevi*, török történetíró, úgy vélte, hogy a nagyobbik valami hatalmas királyt ábrázol, ki az összes hitetlenek fölött uralkodott valaha; a két kisebb szobor pedig a Nagynak (Herkules) fiait és utódait a királyságban.*

Ezeknek a műemlékeknek további sorsáról *Kemálpaszáde* emlékezik: »Az említett szobrok a tanult és érdeklődő emberek javára Isztambulba szállíttatván, az Atmejdánon közözpokra állíttattak fel és ezeknek látása emlékeztetőül szolgált a gondolkozóknak. Így a nyomorultaknak műveik ellenük fordítottak s céljuk meghiúsított, mert emlékeztetésre szánt eszközeik éppen ellentétes irányt szolgáltattak.

Bezzeg nagy riadalmat keltett aztán Konstantinápolyban a Mohácsra emlékeztető szoborművek elhelyezése a vakbuzgó muzulmánok körében, sőt a mindenható Ibrahim nagyvezér, a szultán sógorát, a *visszaütő* görögöt bálványimádással kezdik vádolni. Először csak, mint szokásos, suttognak, majd előpattan az előírásos-tragikumú költő: *Figihán*, ki botránykozásának perzsanyelvű zengeményben ad kifejezést a magyar szobrok nyilvánossága miatt; éneke így szolt: *»Két Ibrahim jelent meg a világon. Egyik összetörte a bálványokat, a másik felállította.«* (Ibrahim név eredetileg *Abrahám*, a zsidók ósatyja, kit az iszlám is elismer.) Persze a szegény dalnok szellemességéért életével fizetett. A magyar szobrok előtt végezték ki: *»Okulásul a butaság pusztító dögvésze ellen.«* *Pecevi* szerint az a két dús-aranyozású, remekbe készült hatalmasarányú gyertyatartó, melyek az Aja—Szófia főmecezetben a *Mihrab* (a mekkai irányt jelölő fülke) jobb- és baloldalán helyezték el: szintén a királyi palota zsákmányaiból való.

*

Most csapjuk fel *Szulejmán Naplójának* lapjait. Ezek szerint a padisah elbűvölten szemléli a ronladozó kopottságában is gyönyörűséges Mátyás-palotát.

A nagy lovagteremben ott függenek II. Lajos és neje, Habsburg Mária, szinte friss festékszagú mellképei. A padisah gondolkodva, hosszan szemléli őket és *sajnálkozásait fejezi ki az ifjú király tragikuma fölött: mint aki*

»nagyfontosságú dolgaiban ügyetlen tanácsadók közé jutva, az ütközetet elhamarkodta, holott ő nem azért jött, hogy Lajost megfossza országától, hanem csak hogy a rajta esett gyalázatot megbosszulja. És ha Lajos életben marad, ő bizonyos mennyiségű adóval megelégedvén, Magyarországot neki ismét visszatda volna, mivel nem saját, hanem mások hibája miatt vesztette el az ütközetet. Meghagyta, hogy e nyilatkozatát adják tudtára az özvegy királynéknak is.« (Vesd össze: Jovius, Katona, Jászay, Istvánffy, Verancsics és Gévay munkáit.)

*

Osztályozás

gy

emély

lyszám

Székesfővárosi háziyomda 1923

Szulejman a »rajta esett gyalázat«-on követének letartóztatását értette II. Lajos udvarában trónralépte idejében és zokon vette főleg azt, hogy V. Károly császár ellen tervelt hadmenetében a magyar király eleve megtagadta a török sereg átvonulhatását országán. Tehetett-e másképpen szegény királyunk, kinek területét egy idegen uralkodó hadműveleti alapul kívánta tekinteni?

Ezek a mohácsi vész közvetlen, külső okai. Két világnézet ütközőjének nyitánya volt ez. A Keresztet V. Károly képviselte volna, mint spanyol király és német—római császár, de ehelyett I. Ferenc francia királlyal vív élet-halál hatalmi, hiúsági harcot. A kelő Félholdat Szolimán személyesíti, kit viszont I. Ferenc izzgat a Habsburg V. Károly és ennek sógora II. Lajos ellen. Magyarország a természetes ütközőpont... Így érthető meg a nagy *Michelet*, francia történetíró világkérdése a magyarok ügyében: *»Quand donc payons nous notre dette à ce peuple béni, souveur de l'Occident?«* (Vajjon mikor fogjuk leróni tartozásunkat ezen áldott nép, Nyugat megmentője iránt?)